

גמרא

תנא בברייתא על מעשה זה של רבי זכריה בן הקצב: ואף על פי כן, שאסרוה חכמים עליו, לא הרחיקה מעליו, אלא ייחד לה בית כחצרו, וכשהיא יוצאה מן החצר, והיה רבי זכריה ג"כ בחצר באותה שעה, הייתה יוצאה בראש בניה, כדי שלא תתייחד עמו, וכן כשהיא נכנסת לחצר, נכנסת בסוף בניה, ולא היו מתייחדים.

בעי אביי, מהו לעשות בגרושה כן, שיגור עמה באותה חצר ויזהר שלא להתייחד עמה?

וצדדי הספק: דלמא דווקא התם במעשה דרבי זכריה, הוא שהקלו לגור עמה באותה חצר, משום דבשבויה הקילו, אבל הכא לגבי גרושה לא. או דלמא לא שנא, ואף בגרושה מותר לגור עמה באותה חצר, ובתנאי שלא יתייחד עמה.

ופשטינגן: תא ושמע מה ששנינו במסכת שמחות: דתניא — ישראל המגרש את אשתו, לא תנשא ותגור בשכונתו [כלומר — עד מרחק ג' בתים ממנו], אבל בעודה רווקה יכולה לגור בשכונתו.

ואם היה כהן, אם עדיין לא נישאת — לא כז-א

ומביאה הגמרא ראייה לכך שנאמן אדם במסיח לפי תומו לעדות שבויה: כי הא, רבי אתא רב דימי אמר: שרב חנן קרטינגנאה, היה משתעי [מספר] מעשה, שבא לפני רבי יהושע בן לוי — ואמרי לה [ויש שאמרו] — שרבי יהושע בן לוי היה מישתעי [מספר] את אותו מעשה, שבא לפני רבי — באדם אחד, שהיה מסיח לפי תומו ואמר: "אני ואמי נשבינו לבין העובדי כוכבים, ושמרתי כל כך על אימי, שאפילו כשיצאתי לשאוב מים, הייתה דעתי על אמי, או כשיצאתי ללקט עצים, גם כן הייתה דעתי על אמי, שלא יטמאה העובדי כוכבים",

והשיאה רבי לכהונה על פיו של אותו אדם, ומכאן ראייה שנאמן "מסיח לפי תומו" לעדות שבויה:

מתניתין

מעשה באשתו של רבי זכריה בן הקצב, שכהן היה, ונשבתה יחד עמו בזמן חורבן הבית, ואמר ר' זכריה בן הקצב: המעון הזה [לשון שבועה הוא]! לא זזה ידה מתוך ידי, משעה שנכנסו עובדי כוכבים לירושלים ועד שיצאו.

אמרו לו חכמים: אינך נאמן להתירה לעצמך משום שאין אדם מעיד על עצמו [כלומר — בשביל עצמו].

לכהונה על פיו, וא"כ מדוע לא האמינו אף כאן לעצמה ב"מסיחה לפי תומה"?

ותרצו התוספות: שמעלה עשו ביוחסין, שאין מכשירים שבויה לכהונה על פי עצמה אפילו במסיחה לפי תומה.

"מסיח לפי תומו", לא מועילה לבעלה ולעצמה, שהם אינם נאמנים אפילו במסיח לפי תומו!

ויש להקשות הרי לעיל (דף כ"ו ע"א) הובא בגמרא שהאמינו ליוחנן שהעיד על עצמו ב"מסיח לפי תומו", שאוכל חלות היה, והעלוהו

"היא נדחית מפניו", והוינן בה: במאי עסקינן, שנדחית האשה מפני האיש? אילימא, כשגרה בחצר שלו, דבר זה פשיטא הוא, ובודאי לא טרחה הברייתא להשמיענו דין פשוט זה.

ואלא שמא תאמר, שהברייתא איירי כשגרו קודם לכן בחצר שלה.

והלא אי אפשר לומר כן, שהרי תניא בסיפא של הברייתא, שאם היתה חצר שלה, הרי שהיא נדחה מפניה.

וא"כ שוב הדרא קושיין, במה עוסקת הרישא שאמרה "היא נדחית בפניו"?

אלא לאו, על כרחינו עלינו לומר, שהרישא עוסקת בכי האי גוונא, שהייתה החצר של שניהם, והדין בזה שהאשה נדחית מפני האיש.

ודחינן: דלמא הרישא עוסקת בגוונא דאגרי מיגר [שכר] הבעל את החצר מן האשה, ובזה חידשה הברייתא, שאף על פי שגוף החצר שייך לאשה, מכל מקום כיון שכעת החצר שכורה לבעל — הרי שהאשה נדחית מפניו. אבל לעולם בחצר של שניהם ליכא פשיטותא מהברייתא.

והוינן, אכתי מאי הוי עלה, — מה נפשוט בגוונא שהייתה החצר של שניהם?

ופשטינן: תא ושמע, שהרי נאמר בישעיהו — "הנה ה' מטלטלך פלמלה גבר", ויש

תדור עמו אפילו באותו מבוי — מבוי גדול משכונה, ואפילו הכי אסרו משום שכהן אסור בפנויה גרושה, וחיישינן שיבא עליה.

ואם נישאת — לא תדור עמו באותה שכונה, [כלומר — עד מרחק ג' בתים זה מזו] אבל גרה עמו באותו מבוי, משום שאשת איש חמירא ליה ולא חיישינן כולי האי. תוספות⁽¹⁶¹⁾.

ואם היה כפר קטן, אף על פי שיש בו יותר מג' בתים, מכל מקום — זה היה מעשה, ואמרו: שכפר קטן נידון כשכונה⁽¹⁶²⁾, מפני שאין בני אדם מצויים שם ורגיל לבא אצלה.

ומסתפקת הגמרא: גרוש וגרושה, שגרו באותו מקום, וכעת התגרשו, מי נדחה מפני מי? כלומר — על מי מהם לעבור לגור בשכונה אחרת.

ופשטינן: תא ושמע מה ששנינו בענין זה בברייתא: דתניא — גרוש וגרושה שגרו באותו מקום, היא נדחית מפניו, לעבור למקום אחר, ואין הוא נדחה מפניה. ואם היתה החצר שגרו בה, שלה, הוא נדחה מפניה.

ואכתי איבעיא להו לבני בית המדרש: אם היתה החצר של שניהם מהו, מי נדחה מפני מי?

ואמרינן: תא ושמע, שאף נדון זה נפשט מהברייתא הנ"ל, שהרי שנינו בברייתא —

161. כך נישאת, שיש בה איסור אשת איש, החמירו עליהם שלא יגורו אפילו באותה שכונה.

162. הב"ח גרס — "כפר קטן נדון כמבוי",

אך הרא"ש פירש ששכונה גדולה ממבוי, ולגבי כהן, אם עדיין לא נישאת הקלו, שאסורים לדור רק באותו מבוי, אבל באותה שכונה מותרים, כיון דליכא אלא איסור לאו. אבל אם

כה. אבל כשנתגרשה מן האירוסין נפרעת ע"י עצמה, משום שאין לכו גם כה.

והיה מעשה, בהחזא ארוס וארוסתו, שהתגרשו, והיה הארוס כהן, דאתו לקמיה דרבא, ותבעה האשה את ארוסה על כסף שלווה ממנה קודם שהתגרשו.

יתיב רב אדא בר מתנא קמיה [לפני] רבא, וראה שאוקי רבא שלוחא בינתייהו, שלא ידברו זה עם זה.

אמר לו רב אדא בר מתנא לרבא: והרי אמר רב נחמן "תנא באבל רבתי" כו' כנ"ל, שלא חיישינן בארוס וארוסתו שידברו זה עם זה, משום שאין ליבו גם כה, וא"כ מדוע החמרת עליהם והעמדת שליח ביניהם?

אמר לו רבא לרב אדא: במקרה זה ראיתי צורך להחמיר עליהם יותר, משום שקא חזינן דקא גייסי בהדדי. [ראיתי שרגילים הם זה בזו].

איכא דאמרי, כך היה המעשה: שבאו לפני רבא ולא אוקי רבא שליח בינתייהו,

ואמר לו רב אדא בר מתנא לרבא: ניקום [יעמיד] מר שלוחא בינתייהו.

אמר לו רבא: והא [אמר] רב נחמן, "תנא באבל רבתי" כו', כנ"ל, שאין צריך להעמיד שליח בין ארוס לארוסתו.

אמר לו רב אדא — הני מילי שאין מעמידים שליח ביניהם, דווקא היכא דחזינן שלא גייסי בהדדי, אבל הני ארוס וארוסתו שבאו

להקשות, מהי ההדגשה שהדגיש הפסוק "טלטלה גבר"?

ואמר רב: לכך הדגיש הפסוק "טלטלה גבר", משום שטלטולי דגברא קשין מטלטולי דאיתתא.

ולכן אף בנידון דידן, יש לפשוט שהיכא שהחצר של שניהם, האשה נדחית מפני האיש, משום שטלטולי האיש קשים משלה.

מביאה הגמרא נידונים נוספים בדיני גרוש וגרושה:

תנו רבנן בברייתא: כהן שגירש את אשתו, אם לוח הבעל הימנה קודם שהתגרשו בנכסי אביה, ואחר כך התגרשו, אינה נפרעת ממנו אלא ע"י אחר. כדי שלא יקרבו זה לזה בדברים.

אמר רב ששת, ואי אתו לקמן והכהנת לדינא, ועברו על תקנת חכמים, שלא יקרבו זה לזו אלא על ידי אחר — לא מזדקקין להו, כלומר — אין דנים בדינם.

ורב פפא הוסיף על דבריו ואמר: אף שמותי משמתנין [מנדים] להו.

רב הונא בריה דרב יהושע הוסיף עליהם ואמר: לא זו בלבד, אלא שנגודי [מלקים] נמי מנגדין להו.

אמר רב נחמן: תנא ב"אבל רבתי" [אבל רבתי] כנוי הוא למסכת שמחות], במה דברים אמורים שאינה נפרעת אלא ע"י אחר — כשנתגרשה מן הנשואין, שאז ליבו גם

שנישאת, או בישראל אף קודם שנישאת, מותרים לגור יחדיו בכפר קטן.

ולגרסא זו, רק לכהן אסור לגור עם גרושתו בכפר קטן כל זמן שלא נישאת, אבל אחר

מילדותי כפלונית שיצאה בהינומא וראשה פרוע כמנהג הבתולות", ונותנים לאותה אשה מאתיים בכתובתה כבתולה. והטעם מבואר בגמרא – כיון שרוב נשים בתולות נישאות, אין בעדותו אלא גילוי מלתא בעלמא ולכן נאמן.

ג. וכן נאמן לומר, "זכורני בילדותי שהיה איש פלוני יוצא מבית הספר לטבול לאכול בתרומה ושהיה חולק עמנו על הגורן", ואוכל על פיו בתרומה דרבנן, ויבואר בגמרא.

ד. וכן נאמן לומר – "זכורני בילדותי שהמקום הזה הוא בית הפרס", [כלומר, שבשדה זו היה קבר, ונחרש במחרישה, ומאה אמה מסביב לקבר הוא המקום הנקרא "בית הפרס", שחוששין בו לטומאת מת, ואסור לכהן להכנס לשם]. ומטהרים על פי עדותו את סביבות אותו מקום, כיון שטומאת בית הפרס אינה אלא מדרבנן, האמינוהו להעיד על כך.

לפנינו, הרי קא חזינא להו דגייסי בהרדי, ולכן עלינו להעמיד שליח ביניהם.

מתניתין

ואלו הדברים שנאמנין העדים להעיד עליהם בשעת גודלן⁽¹⁶³⁾ על מה שראו בקוטנן, אף על פי שבעלמא צריך עדות של גדול, וצריך שתהיה תחילת העדות וסופה בגדלות, מכל מקום כאן הקלו חכמים, והטעם יבואר בהמשך בגמרא:

א. שטר הבא לפנינו, ורוצים אנו לקיים את חתימות העדים החתומים עליו – נאמן אדם לומר, "זכורני מילדותי שזה כתב ידו של אבא, וזה כתב ידו של רבי וזה כתב ידו של אחי". ומקיימים את השטר על פי עדותו, משום שקיום שטרות אינו אלא מדרבנן, הקלו בו חכמים⁽¹⁶⁴⁾.

ב. וכמו כן נאמן אדם לומר – "זכור הייתי

אזי צריך שגם בזמן ראיית המקרה יהיה עד כשר, אבל בקיום שטרות, אין אנו מעידים על מקרה מסויים, אלא שמעיד שידוע לו שזה כתב ידו של אביו או אחיו, ובה אין צריך שתהיה תחילת עדותו בכשרות.

ברם, עדיין היה מקום לפסול את עדותו, כיון שקטן לא דיין כל כך במה שענינו רואות, ויש מקום לחשוש שאין זה כתב ידו של אביו. ולכן אמרה הגמרא שאין חוששין לכך משום שקיום שטרות דרבנן.

אך דעת הריטב"א והרמב"ם (פרק יד' מהלכות עדות, הלכה ב'), שאף בקיום שטרות שייך החיסרון שאין תחילתו וסופו בכשרות, ורק משום שקיום שטרות דרבנן הכשירו את השטר.

163. אך בשעת קוטנן אינם נאמנים אף במילי דרבנן, מלבד היכא שבידם לעשות מה שהעידו, כגון ניקור גיד הנשה, והפרשת חלה, שבה נאמנים אע"פ שחיובם מדאורייתא.

אבל בדיקת חמץ, אי לאו דהוי מדרבנן לא היו נאמנים משום שטורח הוא, ומתעצלים לבדוק. תוספות.

ודעת הרשב"א שנשים נאמנות בכל האיסורים אפילו בדבר שאינו בידן.

164. מבואר ברמב"ן (במלחמות ה'), שלגבי עדות קיום שטרות, אין כלל חיסרון בכך שראה את העדות בשעה שהיה פסול לעדות, משום שרק היכן שעדותו היא על מקרה שקרה בעבר,

ה. וכן נאמן לומר — "עד כאן היינו באין בילדותינו בשבת", שזהו תחום שבת, ונאמן משום שתחומין דרבנן⁽¹⁶⁵⁾.

אבל, אין אדם נאמן לומר — זכורני בילדותי שדרך היה לפלוני במקום הזה, או מקום מעמד [מקום שמלווי המת עומדים שם] ומספר היה לפלוני במקום הזה, משום שלדבר שבממון צריכים עדות גמורה, שנתהא תחילתה וסופה בכשרות.

גמרא

אמר רב הונא בריה דרב יהושע הא דאמרינן במתניתין שנאמן אדם להעיד בגודלו על מה שראה בקוטנו, היינו דווקא — **והוא שיש עד גדול אחר עמו**, אבל ודאי שעד אחד אינו נאמן לקיים את השטר⁽¹⁶⁶⁾.

ואכתי קשיא לגמרא, מה השמיענו התנא במה שפירט שנאמן לגבי אביו, ולגבי רבו, ולגבי אחיו?

ומתריצין: **דצריכא** להשמועין כל הני — **דאי אשמעינן** רק שנאמן להעיד על כתב יד **אביו**, הוי אמינא, דוקא על אביו הוא נאמן, **משום דשכיח גביה**, ובקי הוא בכתב ידו, **אבל רבו לא**.

ואי אשמעינן רק שנאמן להעיד על כתב **רבו**, הוי אמינא, דוקא על רבו הוא נאמן, **משום דאית ליה אימתיה דרביה** וכשמלמדו נותן את עיניו בכתובתו כדי לכתוב כמותו, ⁽¹⁶⁷⁾ **אבל אביו, לא**.

ואי אשמעינן הני תרתין, היינו — אביו ורבו, הוי אמינא — דוקא **אביו דשכיח גביה**, ורבו **דאית ליה אימתיה**, נאמן להעיד על כתב ידם, **אבל אחיו דלית ליה לא הא ולא הא אימא לא**, קמ"ל, שנאמן גם על אחיו, והוא הדין שנאמן גם על כל אדם אחר⁽¹⁶⁸⁾, **כיון דקיום שטרות אינו אלא מדרבנן**, לכך הימננהו רבנן, **בדרבנן**.

שנינו במשנה: שנאמן אדם לומר — **"זכור הייתי בפלונית שיצאה בהינומא וראשה פרוע"** ונוטלת מאתיים על פיו כבתולה

ומקשינן: **מאי טעמא** נאמן להוציא ממון על פי עדותו?

ומתריצין: **כיון דרוב נשים בתולות נישאות**, אזלינן בתר רובא, ובודאי בתולה הייתה, ואין צריך עדות גמורה, אלא **גלוי מלתא בעלמא הוא**, ולכן נאמן.⁽¹⁶⁹⁾

שנינו במשנה: וכן נאמן אדם לומר, זכור

165. ובירושלמי הסתפק — אם מפורסם שתחום שבת הינו עד גבול שדהו של פלוני, ומשם ואילך מתחילה שדהו של אלמוני, וכעת מכח עדותם התברר שדהו של פלוני מתחילה במקום אחר, האם נאמנים בכה"ג אף לממונות, או שנאמר פלגינן דיבורא, או שלא נאמנים כלל כיון שיש תוצאה ממונית לדבריהם?

167. על פי תלמידי רבינו יונה.

168. על פי הריטב"א.

169. הרמב"ם (בפרק יד' מהלכות עדות הלכה

166. אמנם לגבי תרומה, סגי בעד אחד להעלותו

על כל פנים מוכח שמותר ללמד את עבדו תורה, ודלא כדאמרן לעיל?

ומתריצין: **התב, איירי כדאיקרי עבד מדעתו**, ובכהאי גוונא יש אנשים שאינם מקפידים בכך, ואין מכך ראייה ששחררו.

אך **כי קאמרינן שאסור, דקא נהיג ביה האדון מנהג בניו:**

שנינו במשנה שעד אחד שהעיד בגדלו שראה בקוטנו שהלך אחר **לטבול לאכול בתרומה**, נאמן להאכילו בתרומה:

ואמרינן בגמרא, שאינו נאמן אלא להאכילו **בתרומה דרבנן**, כגון תרומת ח"ל, או תרומת פירות, שהימניהו רבנן בדרבנן. אך בתרומה דאורייתא אינו נאמן להעיד בגדלו על מה שראה בקוטנו. [משום שאף למאן דאמר שאין מעלין מתרומה דאורייתא ליוחסין, מכל מקום בעינן עד כשר, כמו שמצינו לעיל גבי מסיח לפי תומו שכתבו התוספות שנאמן רק לגבי תרומה דרבנן]. (170)

אני **שהיה איש פלוני יוצא מבית הספר לטבול לאכול בתרומה**, ואוכל אותו אדם בתרומה על פיו:

ומקשינן: ודלמא מה שאכל בתרומה, לא משום שכהן הוא, אלא שעבדו של כהן הוא, והרי עבדי כהנים אוכלים גם כן בתרומה, אבל כעת אחר שהשתחרר אסור בתרומה, ונמצא אוכל בתרומה שלא כדין?

ומתריצין: על כרחינו צריך לומר שדין זה מסייע ליה לר' יהושע בן לוי. **דאמר ר' יהושע בן לוי אסור לאדם שילמד את עבדו תורה**, ולכן אם זוכרהו בבית הספר, על כרחינו שאינו עבד.

ומקשינן: **ולא?!** — וכי אסור ללמדו? **! וחלא תניא — עבד שלוה הימנו רבו, או שעשאו רבו אפוטרופוס על נכסיו, או שהניח תפילין בפני רבו, או שקרא שלשה פסוקים בבית הכנסת**, אין אומרים, שאילולי ששחררו רבו, לא היה מניחו רבו לנהוג כמנהג יהודים, אלא הרי זה לא יצא לחירות, משום שיש הנותנים לעבדיהם ללמוד תורה ולנהוג כיהודים.

כז-ב

על פי שאין הולכים בממון אחר הרוב, מכל מקום סגי בצירוף עדותו של עד אחד לרוב, כדי להוציא ממון.

אך דעת הריב"ש (בסוף סימן קפג) שאף לדעת הרמב"ם צריך לצרף לעד האחד גדול אחר עמו, ובלאו הכי אינו נאמן. וכן סברו התוספות ועוד ראשונים.

170. כך כתב הגאון רבי עקיבא איגר בתוספותיו למשניות אות לד'.

אכן בדברי התוספות (לעיל כח' ע"א בד"ה

ג') פסק שגדול נאמן להעיד שראה בקוטנו אשה שיצאה וראשה פרוע כמנהג הבתולות, ולא הזכיר שצריך שיהיה אחר עמו, ורק לגבי עדות שטרות הזכיר שצריך שיהיה אחר עמו.

ונסתפקו הראשונים בדעת הרמב"ם: דעת המגיד משנה, שסבר הרמב"ם שדינו של רב הונא שצריך לצרף אחר עמו נאמר רק לגבי קיום שטרות, אבל בעדות הינומא סגי בעד אחד.

ויש לבאר, היאך מוציאים ממון מכח עדותו של עד אחד? ויעויין במחנה אפרים (הלכות עדות סימן יח') שהוכיח, שהיכן שיש רוב, אף